

распределении ее произошли некоторые перемены. Город хотя и медленно, но рос. И если в 1840-е годы под его заселение было отведено 217 дес. 1800 кв.саж., из которых непосредственно под строения было отведено 186 дес., а в действительности застроено только 119 дес., то в 1861-1862 годах под заселением уже было 262 дес. 1145 саж. Пахотная земля, которая, как мы уже говорили, сдавалась в аренду мещанам и купцам, в 1861-1862 гг. составляла 592 дес.320 саж., тогда как в сороковые годы это количество едва превышало 349 дес.. Еще у города были сенокосы и выгоны, леса и кустарники.

Итак, город был маленьким и бедным. Его развитию все также препятствовали отсутствие торговых путей и малочисленное население. Но, как пророчески отмечали обозреватели экономического состояния городских поселений Европейской России в 1861-62 годах, расположенный ниже днепровских порогов, он со временем обещал стать значительным пунктом хлебной торговли. Однако, даже «пророки от экономики» не смогли предположить, что через каких-то 40 лет географическое положение окажет городу значительно более существенную услугу, сделав его важным центром пересечения железнодорожных путей и развивающейся промышленности.

ИСТОЧНИКИ И ЛИТЕРАТУРА

1. Отчет Александровского городского общественного управления за 1902 год. – Александровск. – 1904.
2. Об этом резонно отмечалось в «Программе для составления соображений относительно улучшения общественного управления в городах», которая в начале 60-х годов была разослана по городским думам.
3. ЦНБ им.В.И.Вернадского, отдел рукописей НАН Украины, ф.П, 24120-24123.
4. ЦНБ им.В.И.Вернадского, ОР НАН Украины, ф.П, 23942-23953.
5. ЦНБ им.В.И.Вернадского, ОР НАН Украины, ф.П, 24042-24044.
6. Была еще и четвертая ярмарка, в феврале, так называемая Сретенская, однако она была весьма незначительна.
7. Экономическое состояние городских поселений Европейской России в 1861-62 гг. – СПб., 1863.
8. ЦНБ им.В.И.Вернадского, ОР НАН Украины, ф.П, 24098-24104.

С.Г. ГУЗЕНКОВА

ОСОБЛИВОСТІ ФІКСАЦІЇ НЕПРАВОСЛАВНОГО НАСЕЛЕННЯ У ПРАВОСЛАВНИХ МЕТРИЧНИХ КНИГАХ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

При використанні метричних книг у джерелознавчих, історико-демографічних, генеалогічних та іншого роду дослідженнях нерідко науковцям доводиться вивчати акти, у яких фігурують представники інших християнських конфесій. А при порівнянні формулярів православних і неправославних метрик виявляється, що зазначення конфесійної приналежності було характерним тільки для православних книг¹.

Питання появи неправославного населення у записах актів православних метричних книг в історіографії практично не розкриті. На початку ХХ ст. С. Новосельський констатував, що у православних метричних книгах мають місце факти хрещення іновірців у дорослому віці, які враховуються в загальній кількості новонароджених і спотворюють таким чином статистичні дані². Можливість появи серед записів новонароджених на верненні у православ'я в дорослому віці повторила сучасна російська дослідниця Е. Твердюкова³. А І. Лиман, досліджуючи метричні книги південного регіону України, зазначив, що оскільки в метричних книгах православних церков зазначалося віросповідання батьків, на їх основі можна простежити процес „асиміляції” іновірців⁴. Таким чином, на сьогодні проблема появи неправославного населення у православних метриках практично не вирішена.

Мета даної публікації полягає в тому, щоб на підставі вивчення законодавства Російської імперії та православних метричних книг Південної України другої половина XIX – початку XX ст. виявити причини, що призвели до появи записів актів за участю іновірців.

Передбачена формуляром православних книг фіксація конфесійної приналежності була викликана особливим правовим статусом православ'я на теренах імперії. Тільки православна церква мала право переконувати послідовників інших християнських сподівань й іновірців до прийняття її вчення про віру. Духовним особам інших конфесій кримінальним законодавством заборонялося наvertати прибічників із інших конфесій⁵. Разом із тим закони передбачали, що пануючи церква не дозволить собі жодних примусових заходів при наверненні послідовників інших сподівань та вір, і тим з них, хто не забажає навернутися у православ'я, нічим не загрожує⁶.

Порядок хрещення іновірців і здійснення міжконфесійних шлюбів православних духовництвом ілюструє, зокрема, указ від 20 лютого 1840 р., копії якого збереглися у фондах Катеринославської духовної консисторії. Процедура, визначена в указі передбачала взяття письмових свідчень в особи, яка бажає хреститися, про добровільність хрещення, у разі реєстрації шлюбу православного з іновірцем останній давав письмове зобов'язання виховувати дітей у православній вірі, обов'язковим було інформування єпархіального начальства про факт хрещення іновірця і вінчання⁸.

Усі формальності мали за мету попередити примусове прийняття християнства, а з іншого боку – захистити священника від нарікань у насильницькому наверненні будь-кого у православ'я⁹.

Записи православних метрик про хрещення іновірців відрізнялися від решти за структурою тексту, що містила, окрім затверджених законодавством; такі елементи: 1) зазначення способу приєднання до православ'я; 2) зміну імені, або залишення попереднього, із посиланням на святці; 3) констатацію добровільності, рішучості бажання прийняття православ'я; 4) запис осіб, які були присутні при приєднанні. Наприклад, у книзі Миколаївської церкви села Святодухівка Олександрівського повіту Катеринославської губернії за 1894 р. уміщено запис про хрещення: „Маріупольського повіту колонії Тігенраськ поселянка Христина Домбровська дівиця католицького віросповідання 25 років від народження внаслідок виявленого нею рішучого бажання, будучи конфірмованою своїм єпископом, приєднана до православної Греко-Російської церкви за чиноположенням сповіддю і покладанням руки, зі збереженням колишнього імені”¹⁰. Через декілька днів (26 січня) зроблено запис про хрещення Марії: „Тігенаровської поселянки Христини Домбровської дочка незаконнонароджена 4 років освячена святим хрещенням з нареченням імені Марія, у пам'ять преподобної Марії, що святкується 26 січня”. Наступного дня був хрещений Іоанн. У графі про батьків записано: „Тігенарської поселянки дівиці Христини Домбровської незаконнонароджений син католицького віросповідання двох років від народження, внаслідок бажання його матері приєднаний до православної Греко-Російської церкви миропомазанням з нареченням йому імені Іоанн у пам'ять преподобного Іоанна, що відзначається церквою 26 січня”¹¹.

У метричних книгах Миколаївської церкви села Царицин Кут Мелітопольського повіту за 1904 р. записаний акт про хрещення Варвари: „Таврійської губернії Мелітопольського повіту Пришибської волості села Гохштедт поселянка власниця Варвара Георгієва Діллер 18 років римо-католицького сповідання приєднана до православної греко-російської церкви помазанням святого міру зі збереженням їх колишнього імені”¹².

У ряді випадків в актах додатково містилося посилання на дозвіл здійснити хрещення, отриманий від начальства. Наприклад, у метричній книзі Катериненської церкви села Царицин Кут Мелітопольського повітку за 1881 р. записаний акт хрещення 29 червня Анни наступного змісту: „Відставного унтер-офіцера Теофіла Іванова Могили усиновлена дочка Анна Трохимова, яка була римо-католицького сповідання. Народжена у 1862 р. серпня 1 дня вісімнадцять років і одинадцяти місяців від народження внаслідок виявленого рішучого бажання і внаслідок резолюції Його Високопреосвященнішого Гурія Єпископа Таврійського і Симферопольського від 30 квітня цього 1818 р. за № 866 помазанням святого міру приєднана

до православної Греко-Російської церкви зі збереженням їй попереднього імені Анни пророчиці, що святкується церквою 3 квітня. При миропомазанні були присутні графиня Єлизавета Іванівна Канкріна і міщани міста Павлограда Катеринославської губернії Нікіфор Єгоров Красенко¹³. До справи підшито „Випис з приводних книг Буткишського Римо-Католицького костюлу”, у якому значиться: „№ 40. 1862 р. серпня 1 дня у Буткишському Римо-Католицької парафії костюлу місцевим вікарієм Олександром Балчевським охрещене немовля іменем Анна з усіма обрядами таїнства селянки Теофілі Мистовчувни незаконнонароджена дочка. Народжена 1862 р. серпня 1 дня в окрузі Покаркле Буткишської парафії. Восприємцями були дворянин Казимір Андрушкевич з Євою Йосипа Дублі дружиною. Про вірність випису зі справжньою книгою свідчимо. 1866 р. серпня 21 дня. Настоятель Буткишський Георгій Нармонт¹⁴”.

У 1894 р. у метриці села Покровка Маріупольського повіту записано: „На підставі резолюції Його Преосвященнішого Мартініана Єпископа Таврійського і Сімферопольського від 3 червня 1893 р. за № 2179 посвячена святим хрещенням дружина тимчасового купця міста Бердянська Йосипа Захарієва Файнберга-Берта, уроджена дочка купця міста Бердянська Іллі Позомотирова 29 років і наречена при святому хрещенні Вірою, на честь святої мучениці Віри, що відзначається церквою 17 вересня¹⁵”.

У метричній книзі села Копані Бердянського повіту за 1913 р. записаний акт про хрещення 10 лютого Григорія, який народився 19 листопада 1894 р.: „За указом консисторії від 25 червня 1912 р. за № 11928 посвячений святим хрещенням міщанин міста Слов'яносербськ Катеринославської губернії Григорій Давидів Вейсберг єврейського закону із нареченням йому імені Григорія на честь преподобного Григорія, що відзначається церквою 20 листопада¹⁶”.

У метриці села Чумаки Катеринославського повіту за 1903 р. зафіксований акт хрещення наступного змісту: „Указом Катеринославської Духовної Консисторії від 1902 р. грудня 13 дня за № 23064 посвячена святим Таїнством хрещення менонітка с. Володимировки Катеринославського повіту Анна Абрамова Герцен із нареченням імені Катерина¹⁷”.

У метричних книгах села Трояни Бердянського повіту за 1897 р. записаний акт про хрещення Варвари „дружини пруського підданого Якова Гейнріхова Тизен Катерини Йоганової дочки лютеранського сповідання”. У одному з екземплярів збереглася і записка, написана відповідно до вимог законодавства: „1897 р. листопада 28 дня. Я, що підписалася нижче, дружина пруського підданого Якова Гейнріхова Тизен Катерина Йоганова дочка лютеранського сповідання даю цю підписку у тому, що віддаю для хрещення за обрядом православної церкви свою новонароджену дочку і зобов'язуюся не примушувати її до переходу у лютеранське сповідання. Цим засвідчую підписом Катерина Йоганова Тизен, а за неї неграмотну підписав троянський поселянин Степан Алойдов¹⁸”.

Нами виявлено також ряд актів, що не містять перелічених вище додаткових елементів і практично не відрізняються від записів про хрещення немовлят. Наприклад, у метриці села Дмитрівка Бердянського повіту за 1866 р. записано: „При святім хрещенні наречений Андрієм”. У тексті акту зазначено: „села новотроїцького ногаєць державний селянин Асман Чурін Адоні оглу магометанського сповідання прийняв православ'я¹⁹”.

У книзі Троян Бердянського повіту за 1912 р. записаний акт № 25 про хрещення „бердянської міщанки Параскеви Омелянової Поеткіної віросповідання старообрядського через помазання святого міра приєднаної до православ'я²⁰”.

У книзі села Архангельське Херсонського повіту за 1894 р. записаний акт про хрещення Дарії: „Поселянка колонії Симонсфельд Кронауської волості Кароліна Йоганова Доль, що була у лютеранському сповіданні, 33 років від народження приєднана до православної Греко-Російської церкви через помазання св. Миром із нареченням їй імені Дарія²¹”.

Окрім хрещення іновірців у православних метричних книгах фіксувалися акти про народження дітей від шлюбів православних з іновірцями, акти, у яких іновірці були восприємцями, а також змішані шлюби.

У метричних книгах Якимівки Мелітопольського повіту за 1869 р. записаний акт про народження 8 вересня 1867 р. і хрещення 7 лютого 1869 р. Павла. Батьки: „Колонії кайзерталь

колоніст Василь Андрійв Дреєр і законна дружина його Людовіка Магдаліна Хрисанова. Перший православного сповідання, друга – лютеранського²². У 1913 р. в акті хрещення Михайла як батьки записані „Мелітопольського повіту ейгенфельдської волості села Кайзерсталь поселянин Карл Филипів Кіне і законна дружина його Іулітта Дометієва; перший лютеранського, а друга православного сповідання”²³. Наступного, 1914 р. у записі про хрещення Георгія зазначено: „приписаний до Акимівської волості поселянин Генріх Іоаннов Клейн і законна дружина його Марія Нікітова; перший католицького, а друга православного сповідання”²⁴.

У 1909 р. у книзі села Ново-Яковлівка Бердянського повіту про народження Марії Невелдаки, дочки андріївського селянина, як воспреемці записані: „міщанин Волинської губернії ровенського повіту Бистрицького Антонієвського товариства лютеранин Родіон Феодоров Литки і селянина села Волоського Івана Іващенко дружина Христина Ігнатієва”²⁵.

Випадки вінчання православних із представниками інших конфесій зустрічаються значно менше через ряд законодавчих обмежень стосовно змішаних шлюбів²⁶. Показовим є запис у метриці села Мала Олександрівка Херсонського повіту за 1884 р., де у графі про батьків записано: „міста Дерпта поселянин Іоанн Антонієв Русак і законна дружина його Анна Георгієва дочка, обоє лютеранського сповідання”²⁷. Лише після щомісячного підсумкового запису міститься пояснення священника: „№ 15 жіночої статі. 5 лютого. Дочка мешканця Дерпта поселянина Іоанна Антонієва Русака Христина, що була у лютеранському сповіданні, 18 років від народження приєднана до православної Греко-Російської церкви через помазання святого міру із збереженням попереднього імені”²⁸. Того ж дня у частині II записаний акт про шлюб Христини Русак православного сповідання із козаком Полтавської губернії Петром Деркуном²⁹. Із наведених записів очевидно, що хрещення відбулося саме для укладення шлюбу.

Протягом тривалого часу православна церква зберігала панівні позиції у державі і у православних метричних книгах фіксувалися хрещення іновірців. Ситуація змінилася після прийняття 17 квітня 1905 р. закону „Про укріплення основ віротерпимості”, що скасував санкції за відхід від православ’я, зняв обмеження на змішані шлюби із представниками певних християнських течій³⁰.

Прийняття закону спричинило появу цілого ряду приміток у православних метричних книгах про зміну віросповідання. У окремих екземплярах збереглися і бланки з указами консисторій про фіксацію факту відходу від православ’я. Так, наприклад, у метричній книзі за 1884 р. села Копані Бердянського повіту в акті про хрещення Тетяна Левченко зроблено рукописну примітку: „Указом Таврійської Духовної Консисторії від 14 серпня 1913 р. № 14898 Тетяна Терентієва Левченко, нині Ладунко відповідно до свого бажання на підставі Височайшого указу від 17 квітня 1905 р. про укріплення основ віротерпимості перейшла із православ’я у секту баптистів. Священик М. Ладухін”³¹. У справі міститься і бланк із копією указу консисторії, що наказує причту зробити примітку в акті про перехід Тетяни Ладунко, уродженої Левченко у секту баптистів³².

У книзі села Покровка Бердянського повіту за 1890 р. у записі про хрещення Марії Букреєвої стоїть штамп (рукописна частина виділена курсивом – С.Г.), із приміткою : „*М. Букреєва* відповідно бажання *свого* на підставі Височайшого ук. від 17 квітня 1905 р. про укріплення основ віротерпимості перейшла у секту адвентистів. Ук. Крії від 26 липня 1917 за № 14167”³³. Сам факт виготовлення подібного штампу свідчить, що випадок переходу в інше сповідання не був одиничним.

У метричних книгах Катериненської церкви Царицина Кута Мелітопольського повітку у різні роки зустрічаються примітки про зміну сповідання. У книзі за 1892 р. під записаний акт про народження Олександра Бутеника із приміткою: „Згідно із власним бажанням перехрещений з православ’я у баптизм. Указ Таврійської Духовної Консисторії від 14 липня 1914 р. за № 14403”³⁴. У метриці за 1894 р. у акті про народження Анни Рибалки стоїть примітка: „Анна Рибалка за власним бажанням перейшла із православ’я у секту евангельських християн. Указ Таврійської Духовної Консисторії від 30 травня 1917 р. за № 7797”³⁵.

Записи про відмову від православ'я зустрічаються й у книгах села Якимівка Мелітопольського повіту. У метриці за 1900 р. в акті про народження Григорія Коноваленка міститься примітка: „Григорій Коноваленко за бажанням батька перейшов із православ'я у секту євангельських християн. Указ Консисторії від 28 листопада 1911 р. за № 22293. Священник А. Студеницький”³⁶.

Примітку аналогічного змісту про перехід в євангельські християни зроблено в акті книги за 1903 р. про хрещення Петра Булгакова³⁷; у акті книги за 1909 р. про хрещення Миколи Булгакова³⁸; про хрещення Анни Булгакової у 1911 р.³⁹. В усіх перелічених випадках діти Єфима Іоаннова і Матрони Вавилової перейшли за бажанням батька в секту євангельських християн. Указ консисторії в усіх трьох випадках датований 9 листопада 1915 р.

Оскільки на час прийняття закону метричні книги були запроваджені для всіх сповідань на території імперії, а прийняття нової віри відбувалося шляхом здійснення певних культових дій (обряду), що мав бути занесений до метрики, цілком зрозумілим стає поява приміток про зміну конфесії. Здійснений обряд заносився до книги іншої конфесії, а отже всі довідки про стан особи бралися звідти. Природно, що для уникнення подвійної реєстрації в православних книгах робилися відповідні примітки.

Звертають на себе увагу й окремі випадки поховання іновірців. Законодавство забороняло здійснювати поховання без участі духовних осіб. Православний священник не міг відмовитись здійснити поховання особи навіть іновірного християнина, у випадку крайньої потреби, - відсутності пастора ні того сповідання, до якого належав померлий, ні будь-якого іншого. Також православний священник мав здійснювати поховання осіб невідомого віросповідання, якщо не було видимих приводів сумніватися в належності померлого до християнства⁴⁰. Вимогами законодавства можна пояснити наявність одиноких випадків поховання іновірців. Так, у книзі Троян Бердянського повіту за 1899 р. записаний акт: „Катеринославської губернії Маріупольського повіту колонії № 13 Якова Кавказького дружина Павлина Францова римо-католицького сповідання”⁴¹. У 1906 р. книги Андровки Бердянського повіту записано: „Катеринославської губернії Маріупольського повіту села Мар'янівки католицького сповідання Якова Кавказького син Яків”⁴².

Таким чином у православних метричних книгах зустрічаються акти, що засвідчують: 1) прийняття православ'я у дорослому віці шляхом хрещення чи миропомазання; 2) хрещення дітей від змішаних шлюбів; 3) участь іновірців у хрещення в якості одного з восприємців чи поручителів; 4) шлюби православних з іновірцями; 5) поховання іновірців. У ряді актів зафіксовані факти переходу православних в інші сповідання як за власним бажанням дорослої особи, так і за бажанням батьків дитини.

Дослідження особливостей зазначення конфесійної приналежності в метричних записах дозволяє по-перше, виокремити серед списку новонароджених осіб, що були хрещені в дорослому віці, а отже збільшити достовірність даних про народжуваність, по-друге, вивчити контакти православного населення із іновірцями (через участь у ритуалах), простежити рух православного і неправославного населення у межах одного населеного пункту чи одного регіону.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Зразки заповнення формулярів метричних книг різних конфесій містяться, зокрема у виданні: Свод законов Российской империи постановлением государя императора Никола I составленный. Издание 1857 г. –Т.9. –Санкт-Петербург. В типографии Второго Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии. –С.156-157.

2. Новосельский С.А. Смертность и продолжительность жизни в России. –Петроград: Типография Министерства Внутренних Дел, 1916. –С.46.

3. Твердюкова Е.Д. Опыт исследования истории народонаселения Карелии конца XVIII – начала XX вв. по материалам метрических книг // Информационный бюллетень ассоциации «История и компьютер». -2001. -№ 10. –С.115-138.

4. Лиман І. Метричні книги як джерело з церковного устрою Південної України другої половини XVIII – першої половина XIX ст. // Наукові записки: Збірник праць молодих вчених та аспірантів. –Т.7. –К., 2001. –С.207.
5. Уставы духовных дел иностранных исповеданий // Свод законов Российской империи. –Т.ХІ. –ч.1. –СПб. -1896. –С.45-47.
6. Устав о предупреждении и пресечении преступлений // Свод законов Российской империи. –Т.ХІV. –СПб. -1890. –С.55-56.
7. Там же. –С.63.
8. Указы, доклады Сената, Синода, консистории. Перепись по духовному ведомству. –ДАДО, ф.106, оп.1, спр.297, арк.37.
9. Певцов В.Г. Лекции по Церковному Праву. –СПб.: Типолитография С.-Петербургской одиночной тюрьмы, 1914. –С.43.
10. Метрическая книга Николаевской церкви села Святодуховка Александровского уезда Екатеринославской губернии за за 1892-1897 гг. –ДАЗО, ф. р-5593, оп.2, спр.488, арк.115 зв.-116.
11. Там же, арк. 117.
12. Метрическая книга Николаевской церкви села Царицын Кут Мелитопольского уезда Таврической губернии за 1904-1907 гг. –ДАЗО, ф. р-5593, оп.3, спр.165, арк.19 зв.-20.
13. Метрическая книга Екатерининской церкви села Царицын Кут Мелитопольского уезда Таврической губернии за 1878-1881 гг. –ДАЗО, ф. р-5593, оп.2, спр.209, арк.229 зв.-230.
14. Там же, арк. 229а.
15. Метрическая книга Покровской церкви села Покровка Бердянского уезда Таврической губернии за 1890, 1898, 1896, 1893, 1894, 1895 гг. –ДАЗО, ф. р-5593, оп.2, спр.1140, арк. 503 зв.-504.
16. Метрическая книга Николаевской церкви села Копани Бердянского уезда Таврической губернии за 1913 гг. –ДАЗО, ф. р-5593, оп.3, спр.667, арк.7 зв.-8.
17. Книга регистрации актов гражданского состояния о рождении, бракосочетании, смерти. Николаевская церковь села Чумаки Екатеринославского уезда 1900, 1902 гг. –ДАДО, ф.193, оп.3 пр., спр.766, арк.9 зв.-10.
18. Метрическая книга Александровской церкви села Трояны Бердянского уезда Таврической губернии за 1884, 1887, 1889, 1896, 1897, 1899 гг. –ДАЗО, ф. р-5593, оп.2, спр.92, арк.249а.
19. Метрическая книга Покровской церкви села Дмитриевка Бердянского уезда Таврической губернии за 1866-1869 гг. –ДАЗО, ф. р-5593, оп.2, спр.137, арк.11 зв.-12.
20. Метрическая книга Александровской церкви села Трояны Бердянского уезда Таврической губернии за 1913 г. –ДАЗО, ф. р-5593, оп.3, спр.67, арк.9 зв.-10.
21. Метрические книги записи актов о рождении, браке и смерти в церкви с. Архангельское. 1894 г. –ДАХО, ф.137, оп.2, спр.29, арк.28 зв.-29.
22. Метрическая книга Казанско-Богородичной церкви села Акимовка Мелитопольского уезда Таврической губернии за 1869-1872 гг. –ДАЗО, ф. р-5593, оп.2, спр.32, арк.8 зв.-9.
23. Метрическая книга Казанско-Богородичной церкви села Акимовка Мелитопольского уезда Таврической губернии за 1913 г. –ДАЗО, ф. р-5593, оп.3, спр.21, арк.28 зв.-29.
24. Метрическая книга Казанско-Богородичной церкви села Акимовка Мелитопольского уезда Таврической губернии за 1914-1915 гг. –ДАЗО, ф. р-5593, оп.3, спр.22, арк.44 зв.-45.
25. Метрическая книга Успенской церкви села Новояковлевка Бердянского уезда Таврической губернии за 1905-1906 гг. –ДАЗО, ф. р-5593, оп.3, спр.741, арк.9 зв.-10.
26. Свод законов Российской империи постановлением государя императора Николая І составленный. Издание 1857 г. –Т.9. –Санкт-Петербург. В типографии Второго Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии. –С.56.
27. Метрические книги записи актов о рождении, браке и смерти в церкви с. М. Александровки за 1884 г. –ДАХО, ф.137, оп.1, спр.25, арк.6 зв.-7.
28. Там же, арк.9 зв.-10.
29. Там же, арк.54 зв.-55.

30. Высочайше утвержденное положение комитета министров «Об укреплении начал веротерпимости» от 17 апреля 1905 года // Полное собрание законов Российской империи. – Собрание 3-е. – Т. XXV. – отделение 2. – СПб., 1908: http://ruscan.narod.ru/vse_zakoni.htm.

31. Метрическая книга Николаевской церкви села Копани Бердянского уезда Таврической губернии за 1882, 1883, 1884, 1879, 1880, 1881 гг. – ДАЗО, ф. р-5593, оп.2, спр.927, арк.143 зв.-145.

32. Там же, арк.144.

33. Метрическая книга Покровской церкви села Покровка Бердянского уезда Таврической губернии за 1890, 1898, 1896, 1893, 1894, 1895 гг. – ДАЗО, ф. р-5593, оп.2, спр.1140, арк.24 зв.-25.

34. Метрическая книга Екатерининской церкви села Царицын Кут Мелитопольского уезда Таврической губернии за 1892-1893 гг. – ДАЗО, ф. р-5593, оп.2, спр.213, арк.23 зв.-24.

35. Метрическая книга Екатерининской церкви села Царицын Кут Мелитопольского уезда Таврической губернии за 1894-1895 гг. – ДАЗО, ф. р-5593, оп.2, спр.32, арк.36 зв.-37.

36. Метрическая книга Казанско-Богородичной церкви села Акимовка Мелитопольского уезда Таврической губернии за 1869-1872 гг. – ДАЗО, ф. р-5593, оп.2, спр.32, арк.36 зв.-37.

37. Метрическая книга Казанско-Богородичной церкви села Акимовка Мелитопольского уезда Таврической губернии за 1901-1903 гг. – ДАЗО, ф. р-5593, оп.2, спр.43, арк.105 зв.-106.

38. Метрическая книга Казанско-Богородичной церкви села Акимовка Мелитопольского уезда Таврической губернии за 1908-1909 гг. – ДАЗО, ф. р-5593, оп.3, спр.18, арк.152 зв.-153.

39. Метрическая книга Казанско-Богородичной церкви села Акимовка Мелитопольского уезда Таврической губернии за 1910-1911 гг. – ДАЗО, ф. р-5593, оп.3, спр.19, арк.146 зв.-147.

40. Певцов В.Г. Зазн. прац. – С.48.

41. Метрическая книга Александро-Невской церкви села Трояны Бердянского уезда Таврической губернии за 1890, 1891, 1892-1897, 1898 гг. – ДАЗО, ф. р-5593, оп.2, спр.93, арк.298 зв.-299.

42. Метрическая книга Свято-Николаевского молитвенного дома села Андровка Бердянского уезда Таврической губернии за 1906-1910 гг. – ДАЗО, ф. р-5593, оп.3, спр.88, арк.43 зв.-44.

В.М. КОНСТАНТИНОВА

ВИДОВИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧИХ ДОКУМЕНТІВ ІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИХ МІСТ ОСТАННЬОЇ ЧВЕРТІ XVIII – СЕРЕДИНИ XIX СТ.

Дослідницькі студії з соціально-економічного розвитку південноукраїнських міст останньої чверті XVIII – середини XIX ст. починались із нагромадження історичних фактів та формування традиційного корпусу джерел. Характерними особливостями досліджень першої половини XIX століття є їх фактографічність, використання джерел як ілюстративного матеріалу, превалювання серед залучених джерел законодавчих документів [1, 4]. Останні увійшли до традиційної джерельної бази більшості напрямків, в межах яких розглядалися питання соціально-економічного розвитку міст півдня України останньої чверті XVIII – середини XIX ст. Тому постає необхідність вивчення видових особливостей саме цього корпусу джерел.

Видовий розподіл джерел традиційно здійснюється за формою документів, яку визначають структурні особливості та мета створення документа [2, 17]. При класифікації джерел ми дотримуємось видового принципу поділу, розуміючи під видом сукупність документів, які мають типові формально-юридичні ознаки походження, змісту та внутрішньої форми.

Законодавчі документи — вид історичних джерел, який об'єднує нормативні документи, санкціоновані верховною владою [3, 335]. Вони представлені документами установчого характеру, маніфестами, жалуваними грамотами та указами.